

Civilno učešće u procesu odlučivanja

Posjeta Bosni i Hercegovini radi utvrđivanja činjenica

4-8. september 2022.

IZVJEŠTAJ

Sadržaj

UVOD	3
<i>Dejtonski sporazum</i>	4
PRAVNI OKVIR ZA FUNKCIONIRANJE NEVLADINIH ORGANIZACIJA I NJIHOVO UČEŠĆE U PROCESU ODLUČIVANJA	5
<i>Pravni okvir za funkcioniranje nevladinih organizacija</i>	5
<i>Pravni okvir za učešće građana u procesu odlučivanja</i>	6
<i>Pravni okvir vezan za slobodu mirnog okupljanja</i>	7
<i>Transparentnost finansiranja nevladinih organizacija</i>	9
STAVOVI KOJE SU IZRAZILE NEVLADINE ORGANIZACIJE	11
IZAZOVI UZROKOVANI ETNIČKIM I POLITIČKIM PODJELAMA U ZEMLJI	11
<i>Problemi finansiranja nevladinih organizacija</i>	11
<i>Korupcija i pravna zaštita</i>	12
POGLEDI ORGANIZACIJA KOJE PRUŽAJU USLUGE	12
IZAZOVI ORGANIZACIJA KOJE RADE NA „NEPOPULARNIM TEMAMA“	13
<i>Slučaj Mostara</i>	13
OKRUŽENJE KOJE UTIČE NA RAD NEVLADINIH ORGANIZACIJA	13
<i>Visoki predstavnik i Ured visokog predstavnika (OHR)</i>	13
<i>Evropska unija</i>	14
<i>Terenska kancelarija Vijeća Evrope</i>	14
<i>Misija OSCE-a u Bosni i Hercegovini</i>	14
NEKE POSEBNE TEME KOJE ZAHTIJEVAJU PAŽNJU	14
<i>Rad pravosudnog sistema</i>	14
<i>Sloboda izražavanja, sloboda medija i sigurnost novinara</i>	15
<i>Borba protiv diskriminacije</i>	16
<i>Romi</i>	16
<i>Tranzicijska pravda</i>	17
<i>Život s invaliditetom</i>	18
ZAKLJUČCI	19
PREPORUKE	20
DODATAK	22
ORGANIZACIJA DRŽAVE	22
DNEVNI RED POSJETE	23

Uvod

Svrha posjete radi utvrđivanja činjenica¹ jeste susret s domaćim nevladinim organizacijama i javnim vlastima kako bi ih se upoznalo s Konferencijom međunarodnih nevladinih organizacija (engl. „Conference of INGOs“) i razgovaralo o učešću organizacija civilnog društva u procesu donošenja javnih odluka. Zemlje su uspostavile određene pravne okvire kako bi se organizacije civilnog društva konsultirale i uključile u odlučivanje. Konferencija bi željela čuti gledište kako organizacija civilnog društva, tako i vlasti ne bi li saznala kako se koriste ti participativni instrumenti. Rezultat posjete doprinijet će i unapređenju rada Savjeta/Vijeća Evrope u ovoj oblasti.

Nakon posjete zemlji, priprema se izvještaj, a zatim se šalje relevantnim stranama i o njemu se raspravlja na Generalnoj skupštini Konferencije nevladinih organizacija. Ambasador dotične zemlje unaprijed će dobiti jedan primjerak i pozvan je doprinijeti raspravi.

Ovaj izvještaj pripremljen je nakon posjete međunarodnih nevladinih organizacija Bosni i Hercegovini (Sarajevo, Mostar i Banja Luka) u periodu od 4. do 8. septembra 2022. godine.

Delegaciju je predvodio dr. Gerhard Ermisscher, predsjednik Konferencije međunarodnih nevladinih organizacija, a u njezinom sastavu bili su

- g. Simon MATTHIJSEN, ispred Evropskog instituta ombudsmana.
- Goran MILETIĆ, ispred Branilaca građanskih prava
- Članove Konferencije međunarodnih nevladinih organizacija pratila su 2 člana Sekretarijata, gđa Mary-Ann HENNESSEY, šefica Odjela za civilno društvo i demokratske inovacije i gđa Anu JUVONEN, iz Odjela za civilno društvo i demokratske inovacije.

Zbog agresorskog rata koji je Rusija pokrenula u Ukrajini 24. februara 2022. i pažnje međunarodne zajednice koju je privukao ovaj užasan događaj, na konačnu verziju izvještaja moralo se čekati duže nego što je to uobičajeno. Kako bi izvještaj bio ažuran i relevantan, spomenuli smo i ključne događaje koji su se desili nakon septembra 2022.

¹Spisak izvještaja o prethodnim posjetama zemljama: <https://www.coe.int/en/web/ingo/countries>

Dejtonski sporazum

Prije nego što se bilo što može reći o nalazima posjete zemlji, potrebno je razmotriti Dejtonski sporazum, koji je potpisan na kraju troipogodišnjih jugoslovenskih ratova. Bilo je to stvaranje Bosne i Hercegovine kao jedinstvene države u kojoj su dvije zaraćene strane, Republika Srpska, naseljena većinom srpskim stanovništvom, i Federacija Bosne i Hercegovine, naseljena pretežno Hrvatima i Bošnjacima, našla svoj dom. Zvanični naziv Sporazuma (zaključenog u Dejtonu, SAD) jeste „Opći okvirni sporazum za mir u Bosni i Hercegovini“.

Koliko god da je bilo dobro to što je – uz prisilnu intervenciju spolja – došlo do kraja krvavog rata, genocida i etničkog čišćenja, sada se, nakon više od 20 godina, Sporazum pokazuje kao kamen spoticanja na putu ka demokratskoj budućnosti ili istinskom suživotu između nekadašnjih zaraćenih strana. Iako je jasno da Dejtonski sporazum više ne funkcioniše dobro, pa čak i koči razvoj demokratije, nema dovoljno političke snage niti volje da se on promijeni.

Posjeta Bosni i Hercegovini planirana je kako bi se bolje razumjela situacija civilnog društva u komplikovanoj zemlji s komplikovanim ustavom, sjenkama rata koje se još uvijek naziru i predstojećim izborima – situacija koja je također podstakla neke pokrete da dovode u pitanje cjelovitost države. Iz tog razloga posjeta nije bila ograničena na glavni grad Sarajevo, već je obuhvaćala i posjete Mostaru i Banjoj Luci. To se pokazalo veoma vrijednim jer je pružilo uvid u regionalne razlike, kao i u strukturu nevladinih organizacija s kojima smo mogli razgovarati.

Ipak se ne može tvrditi da posjeta nudi detaljan uvid u sve probleme i izazove s kojima se suočava civilno društvo u Bosni i Hercegovini, ali je pružila obilje informacija koje su ponudili predstavnici vlasti i predstavnici velikog broja nevladinih organizacija – što je u nekim slučajevima također ukazalo na sasvim drugačiji pogled na događaje i situaciju.

Kako je pravni okvir u Bosni i Hercegovini posebno složen, ovaj izvještaj počinje pregledom koji također pruža određeni historijski okvir za situaciju u Bosni i Hercegovini danas.

Za bolje razumijevanje državnog uređenja, pogledajte prvi dodatak.

Pravni okvir za funkcioniranje nevladinih organizacija i njihovo učešće u procesu odlučivanja

Pravni okvir za funkcioniranje nevladinih organizacija

Pravno okruženje koje omogućava djelatnost organizacija civilnog društva i učešće građana prepoznato je kao jedan od glavnih stubova funkcionalne demokratije. To se zasniva na činjenici da državni Ustav uključuje pravo na udruživanje kao jedno od glavnih ljudskih prava i sloboda koje se jamče. Nadalje, ono je ugrađeno u političke uslove za proces pristupanja EU. Zbog političke i administrativne rascjepkanosti vladajućih struktura, pravo na udruživanje također je regulirano dvojako, na državnom i entitetskom nivou. Zakon na državnom nivou usvojen je 2001. godine pod velikim pritiskom međunarodne zajednice. Pravni okvir čine: Zakon o udruženjima i fondacijama Bosne i Hercegovine, Zakon o udruženjima i fondacijama Federacije Bosne i Hercegovine i Zakon o udruženjima i fondacijama Republike Srpske. Tim okvirom uređuju se udruženja građana, fondacije i predstavništva stranih nevladinih organizacija. Nema značajnijih odstupanja između zakona.

Zakonodavstvo na svim nivoima propisuje da je registracija dobrovoljna; međutim, registracija je preduslov za sticanje statusa pravnog lica. Najmanje tri osobe koje su bilo državljani Bosne i Hercegovine ili imaju u njoj prebivalište, ili su pravna lica iz Bosne i Hercegovine ili registrovana u Bosni i Hercegovini, ili kombinacija toga, mogu osnovati udruženje (tj. pravno lice koje vode članovi) građana, s tim što zakon u Republici Srpskoj nije uveo ograničenje na državljanstvo ili mjesto poslovanja. Fondaciju (tj. pravno lice bez članstva koje vodi odbor) može osnovati jedno ili više fizičkih ili pravnih lica, bez obzira na njihovo državljanstvo ili mjesto poslovanja.

Državnim zakonom propisuje se da i udruženja i fondacije mogu zahtijevati sticanje statusa djelovanja u javnom interesu i uživati porezne, carinske i slične pogodnosti. Zakonodavstvo Republike Srpske predviđa tu mogućnost samo za udruživanje građana, dok to nije predviđeno zakonom u Federaciji Bosne i Hercegovine.

Udruženja građana i registrirane fondacije mogu djelovati u Bosni i Hercegovini bez obzira na to gdje su registrirane. Ako udruženje građana djeluje na teritoriji jednog kantona u Federaciji Bosne i Hercegovine, moguće je registrirati se kod odgovarajućeg kantonalnog ministarstva pravde. Međutim, ako udruženje djeluje na teritoriji dvaju ili više kantona u Federaciji Bosne i Hercegovine, registracija se mora izvršiti u Ministarstvu pravde Federacije Bosne i Hercegovine. Ako je sjedište udruženja u Republici Srpskoj, registracija se mora izvršiti u odgovarajućem Okružnom sudu. Zbog toga se širom zemlje može pronaći nekoliko registara koji sadrže podatke o udruženjima građana i fondacijama: kantonalni registri pri kantonalnim ministarstvima pravde, Federalno ministarstvo pravde, Registar Republike Srpske, kojim upravlja Ministarstvo lokalne uprave i samouprave, Registar Distrikta Brčko i Državno Ministarstvo pravde. Svi registri su javni.

Proces registracije je općenito jednostavan, a informacije su javno dostupne. Nevladine organizacije su dužne podnositi godišnje finansijske izvještaje i izvještaje odgovarajućoj instituciji, i to: Finansijsko-informativnoj agenciji Bosne i Hercegovine, Finansijsko-informativnoj agenciji Federacije Bosne i Hercegovine ili Agenciji za posredničke, finansijske i informatičke usluge Republike Srpske. Nema naznaka da su ovi procesi otežani. U svom posljednjem izvještaju, EU je ocijenila da je pravni okvir općenito usklađen s pravom EU.²

Vlada Republike Srpske namjerava uvesti nove zakonske odredbe u svojoj nadležnosti, koje su najavljene u martu 2023. godine. Predložene izmjene se odnose na Nacrt zakona o posebnom registru i transparentnosti rada neprofitnih organizacija u Republici Srpskoj. Tim zakonom se namjerava uspostaviti poseban registar za neprofitne organizacije (NVO) koje djeluju u Republici Srpskoj, a koje primaju donacije iz inozemnih izvora. Zakon te organizacije kategorizuje kao „agente stranog utjecaja“ i nameće birokratske prepreke, komplicirajući njihove aktivnosti. Ukoliko se uvede u zakonodavstvo, ovaj zakon može značajno ugroziti slobodu udruživanja i rada nevladinih organizacija.

Pravni okvir za učešće građana u procesu odlučivanja

Provođenje javnih konsultacija najčešće je korišten način ostvarivanja prava na građansko učešće u procesima odlučivanja. Najopsežniji pristup ostvaruje se na državnom nivou, dok je pristup na entitetskom nivou manje sveobuhvatan. Usvojena su Pravila za izradu zakonskih propisa Vijeća ministara Bosne i Hercegovine i uspostavljena online platforma za obavljanje javnih konsultacija. Pravilima je propisano da svi propisi od javnog interesa moraju proći proces javnih konsultacija prije razmatranja u Vijeću ministara. Pored toga, javne institucije dužne su dostaviti službenu izjavu da su javne konsultacije obavljene, kao i izvještaj o obavljenim konsultacijama. Ukoliko ih institucije ne dostave, generalni sekretar Vijeća ministara dužan je vratiti prijedlog uredbe institucijama i odrediti rok za provođenje javnih konsultacija. Nadalje, Pravilima su razrađeni kriteriji za utvrđivanje da li je neka stvar od javnog interesa ili nije. Ministarstvo pravde na državnom nivou prati i održava online platformu pod nazivom e-konsultacije. Ono također vrši godišnje procjene i prati napredak u toj oblasti. Platforma je otvorena i za nevladine organizacije i za širu javnost. Uprkos povećanom broju konsultacija u okviru postojećeg okvira, još uvijek nema značajnijeg angažmana kako javnih institucija tako i nevladinih organizacija. Pravni okvir na entitetskim nivoima nije usklađen i nedosljedno se sprovodi.³ Nedostaju propisi koji bi obavezivali na javne konsultacije sa zainteresiranom javnošću na lokalnom nivou. Prema najnovijim podacima koje je objavilo Vijeće Evrope⁴ od 2020. godine na onlajn platformi registrirano je 2695 fizičkih i pravnih lica, dok je broj javnih konsultacija u izradi nacrtu različitih vrsta zakona iznosio 543. Izvještaji EK o državama dosljedno se bave nedostatkom smislenog građanskog učešća u procesima odlučivanja. Većina konsultacija je obavljena formalno; međutim, nije

²Evropska komisija, Izvještaj o Bosni i Hercegovini iz 2022, dostupno na: [Bosnia and Herzegovina Report 2022.pdf \(europa.eu\)](https://ec.europa.eu/eip/bosnia-herzegovina-report-2022.pdf)

³ Tehnička pomoć organizacijama civilnog društva, završni izvještaj: *Procjena stanja povoljnog okruženja i kapaciteta civilnog društva u odnosu na Smjernice za EU 2014-2020. Podrška civilnom društvu u regionu proširenja za 2020.*, dostupno na: <https://tacso.eu/wp-content/uploads/2022/05/Civil-Society-Assessment-Report-for-2020.pdf>

⁴Vijeće Evrope, Priručnik o otvorenim lokalnim upravama i javnoj etici, 2022, dostupno na: <https://rm.coe.int/bih-handbook-on-open-local-government-and-public-ethics-eng-/1680a6a149>

uspostavljena suštinska saradnja. Izvještaj EK za 2022. godinu⁵ ukazuje na to da postoji potreba za podizanjem svijesti o javnim konsultacijama, ali i za snaženjem kapaciteta vlada na svim nivoima da redovnije obavljaju javne konsultacije.

Savjetodavno tijelo Vijeća ministara

U decembru 2020. godine osnovano je Savjetodavno tijelo Vijeća ministara Bosne i Hercegovine za saradnju s nevladinim organizacijama. To je rezultat potpisivanja nacionalnog sporazuma o saradnji između Vijeća ministara i nevladinih organizacija. Osnovni cilj ovog Savjetodavnog tijela jeste jačanje saradnje između organizacija civilnog društva i Vijeća ministara Bosne i Hercegovine. To tijelo će također pratiti javne politike koje su od velikog značaja za organizacije civilnog društva i zalagati se za veći stepen učešća. Sastoji se od 7 članova koji se biraju kao predstavnici organizacija civilnog društva u Bosni i Hercegovini na temelju javnog poziva. Vijeće ministara je ispunilo svoje obaveze iz gore navedenog sporazuma osnivanjem Savjetodavnog tijela. Proces pristupanja EU postavio je kao jedan od uslova uspostavljanje ovakvog tijela sa ciljem povećanja građanskog učešća u procesima odlučivanja. Do nedavno nismo bili u mogućnosti da otkrijemo nikakve produkcije, izvještaje, odluke ili mišljenja tog tijela.

Pristup informacijama

Pravo na pristup informacijama još je jedna alatka koja se koristi za unapređenje prostora za civilno društvo. Zakonodavstvo je i dalje fragmentirano i nije u skladu s međunarodnim standardima. Institucije tumače zakon u korist ograničavanja informacija za privatne interese, a ne njihovog otkrivanja. Predviđeni pravni lijekovi nisu djelotvorni, jer zahtijevaju mnogo vremena i ne jemče da će institucija objelodaniti informacije od javnog interesa.

Strukturirano učešće nevladinih organizacija u procesima formuliranja politika i odlučivanja postavljeno je kao prioritet u Smjernicama Generalnog direktorata za susjedstvo i pregovore o proširenju (DG NEAR) za podršku EU civilnom društvu u regionu proširenja 2021-2027⁶. Smjernice će se usredotočiti na tri sljedeća stuba: povoljno okruženje za civilno društvo za obavljanje njegovih aktivnosti, osnažena saradnja i partnerstvo između nevladinih organizacija i javnih institucija i osnaženi kapaciteti i otpornost nevladinih organizacija za efikasno obavljanje svojih aktivnosti.

Pravni okvir vezan za slobodu mirnog okupljanja

Sloboda okupljanja je zajamčena Ustavom Bosne i Hercegovine, entitetskim ustavima, Statutom Distrikta Brčko Bosne i Hercegovine, kao i zakonima o javnom okupljanju na nivou entiteta i kantona. Uređenje slobode okupljanja decentralizirano je, i ne postoji jedinstveno zakonodavstvo na državnom nivou. Federacija Bosne i Hercegovine još uvijek nema zakon o

⁵Evropska komisija, Izvještaj o Bosni i Hercegovini za 2022. godinu, dostupno na: [Bosnia and Herzegovina Report 2022.pdf \(europa.eu\)](#)

⁶Smjernice DG NEAR za podršku EU civilnom društvu u regionu proširenja 2021-2027, dostupno na: <https://tacso.eu/wp-content/uploads/2022/06/EU-Guidelines-for-Support-to-Civil-Society-in-the-Enlargement-region-2021-2027-1.pdf>

javnom okupljanju.⁷ Radna grupa koja se bavi tim zakonom objavila je nacrt Zakona o javnom okupljanju krajem 2022. godine. Iako su se konsultirali s predstavnicima relevantnih nevladinih organizacija, nisu sproveli nijednu od njihovih preporuka, što je rezultiralo veoma restriktivnim nacrtom zakona, koji treba da se izmijeni prije nego što bude usvojen.

Nijedan od postojećih zakona kojima se regulira javno okupljanje u Bosni i Hercegovini, s izuzetkom Distrikta Brčko, nije usklađen s međunarodnim standardima. Zakon o javnom okupljanju Distrikta Brčko iz 2020. godine dobar je obrazac i primjer koji treba slijediti prilikom izrade entitetskih i državnih zakona u vezi s ovom temom.

Općenito, postoje različita ograničenja za javno okupljanje do te mjere da to obeshrabruje pojedince i grupe da organiziraju javni skup. Organizatori su opterećeni ograničenjima u pogledu vremena, trajanja i lokacije, a postoje i razne administrativne i proceduralne prepreke. Iako svi postojeći zakoni propisuju da organizatori trebaju „obavijestiti“ nadležne o skupu, procedure koje slijede jasno ukazuju na to da se zapravo radi o procesu traženja dozvole. Sve to čini proces organizacije previše kompliciranim. Organizatori javnih skupova često su volonteri koji nemaju dovoljno vremena ni stručnosti da ispune sve uslove. U slučaju da se neka od procedura ne ispoštuje, javni skup može biti zabranjen od strane nadležnih organa.⁸

Značajan teret leži na organizatorima i u pogledu odgovornosti, jer su dužni održavati javni red, sprečavati nastanak štete i čistiti javne površine nakon skupa. Organizatori su također dužni osigurati da nivo bezbjednosti odgovara zahtjevima nadležnih organa. Ukoliko Ministarstvo unutrašnjih poslova prepozna skup kao „visokorizičan“, može zahtijevati od organizatora da pribave dodatne ograde i betonske prepreke, što organizatorima predstavlja finansijski teret. Osim toga, time se odgovornost za obezbjeđivanje skupa prebacuje sa nadležnih organa na organizatore, što je još jedno kršenje međunarodnih standarda.

Primjeri

Dokumentirano je nekoliko slučajeva opće zabrane javnog okupljanja, posebno u Republici Srpskoj. Organizatori se često zastrašuju, prijeti im se, pa se čak i procesuiraju kako bi se spriječilo javno okupljanje, za što je najbolji primjer bio slučaj neformalne grupe „Pravda za Davida“ u Banjaluci. Spontana okupljanja nisu regulirana većinom zakona, a kazne za njihovo organiziranje nesrazmjerno su visoke.

⁷Evropsko udruženje studenata prava, dr Katarina Golubović i Harun Išerić, Nacrt zakona o javnom okupljanju Federacije Bosne i Hercegovine: međunarodni standardi slobode okupljanja u bosanskohercegovačkom kontekstu, 2022, dostupno na:

https://www.researchgate.net/publication/366353669_Nacrt_zakona_o_javnom_okupljanju_Federacije_Bosne_i_Hercegovine_medunarodni_standardi_slobode_okupljanja_u_bosanskohercegovačkom_kontekstu_Draft_Law_on_Public_Assembly_of_the_Federation_of_Bosnia_and_Herzegovina

⁸Izvještaj Misije OSCE-a, Uživljanje slobode mirnog okupljanja u Bosni i Hercegovini, 2021, dostupno na: https://www.osce.org/files/f/documents/a/7/500554_0.pdf

Žalba ili pritužba

U slučaju da je okupljanje zabranjeno, prema međunarodnim standardima, organizatori bi trebali imati pravo uložiti žalbu na odluku u vremenskom roku koji ne sprečava da se planirani skup održi. Međutim, većina zakona u Bosni i Hercegovini ima veoma kratak rok za žalbu, od 24 do 72 sata, pri čemu u jednom od kantona žalba uopće ne postoji kao zakonska opcija. Ne postoji odgovarajući pravni lijek u slučajevima zabrane okupljanja, što za posljedicu vrlo često ima to da se skupovi uopće ne održavaju.

Zaključak

U zaključku, slobodu okupljanja u Bosni i Hercegovini potrebno je i dalje unaprijeđivati jer je u velikoj mjeri u suprotnosti s međunarodnim standardima. Građani se obeshrabruju da prisustvuju i organiziraju javne skupove. To sprečava civilno društvo da se udruži kako bi izrazilo svoje probleme i zahtijevalo poboljšanje svojih uslova. Postojeći zakoni odražavaju napore vlasti da spriječe javna okupljanja i demoraliziraju širu javnost. Rješenje postoji u Zakonu o javnom okupljanju Distrikta Brčko. Usklađivanje svih zakona o javnom okupljanju u Bosni i Hercegovini s tim spriječilo bi proizvoljna ograničenja i zabrane, čime bi se otvorio put ka civilnom društvu koje slobodu okupljanja vidi kao moćnu alatku u oblikovanju demokratskog društva.

Transparentnost finansiranja nevladinih organizacija

Bosni i Hercegovini nedostaje transparentnost kada je u pitanju javno finansiranje nevladinih organizacija. To se ne razlikuje se od drugih fondova, i ne postoji sistemski pristup uređivanju sistema finansiranja iz javnih grantova.

Javni pozivi za podnošenje prijedloga grantova objavljuju se preko javnih servisa, a potencijalnim podnosiocima zahtjeva dostupne su relevantne informacije. Organizacije odabrane za dodjelu grantova objavljuju se i na relevantnim kanalima. Međutim, javnost se ne obavještava jasno o procesima evaluacije i odabira korisnika grantova. Uspješne evaluacije nisu dovoljno jasne, što onemogućuje analizu i unapređenje postojećih procedura jer ni analiza rezultata finansijske podrške nevladinim organizacijama nije jasno definirana.

Neuspješno praćenje i evaluacija

Opći sistemi odgovornosti, praćenja i evaluacije javnog finansiranja uglavnom se temelje na izvještavanju nevladinih organizacija relevantnim javnim institucijama putem finansijskih i narativnih izvještaja. Također postoji opći nedostatak transparentnosti u raspodjeli sredstava. Ne postoji jedinstven sistem izvještavanja jer svaka institucija ima svoj sistem. Nivo transparentnosti tako zavisi od toga koliko su detaljni propisi svake institucije.

Ured za reviziju institucija u Bosni i Hercegovini objavio je 2016. godine izvještaj o upravljanju grantovima u institucijama Bosne i Hercegovine s nizom preporuka za unapređenje tog procesa. Naknadna analiza Ureda za reviziju institucija Bosne i Hercegovine iz 2021. godine pokazala je da nijedna od 11 preporuka nije u potpunosti realizirana. Mnoge institucije su

unaprijedile procedure praćenja, uvele jedinstvene obrasce za izvještavanje, kao i dodale druge članove institucija komisijama za evaluaciju. Međutim, ne postoji sistemska analiza realiziranih projekata niti evaluacija u kojoj je mjeri određen projekat pridonio poboljšanju prilika u relevantnoj oblasti.⁹ Stoga se izvedeni projekti ne usredotočuju na strateške ciljeve i ne zadovoljavaju stvarne lokalne potrebe.

Zloupotreba i korupcija

Rezultati neujednačenosti i netransparentnosti procedura javnog finansiranja na svim nivoima vlasti jesu rastuća korupcija, politička zloupotreba fondova, kao i sukobi interesa jer su pojedini javni funkcioneri na čelu udruženja koja primaju javna sredstva.¹⁰ Sredstva namijenjena nevladinim organizacijama često se koriste u svrhe političkih kampanja, a distribuiraju se bez javnog poziva ili bez praćenja procedure dodjele grantova.¹¹ Nakon toga, nevladine organizacije formuliraju strategije na temelju potreba donatora bez usredsređivanja na vlastitu viziju i misiju, što otežava djelotvoran rad civilnog društva i sprečava njegovo unapređenje.

Prijedlozi

Iako su vidljive pozitivne promjene unutar institucija, opći nivo transparentnosti nije značajno poboljšan proteklih godina. Potrebna je dalja i detaljnija zakonska regulativa s jasnim mehanizmima kontrole raspodjele sredstava kako bi se osigurala puna transparentnost i uspostavio djelotvoran sistem finansiranja nevladinih organizacija. S jednostavnim sistemom reguliranja i praćenja javnog finansiranja koji bi bio jedinstven za sve nivoe vlasti, bilo bi lakše pratiti cjelokupni proces raspodjele, što bi dovelo do mnogo većeg nivoa transparentnosti i značajnog smanjenja institucionalne korupcije.

⁹Ured za reviziju institucija Bosne i Hercegovine, *Praćenje realizacije preporuka revizije učinka „Upravljanje grantovima u institucijama Bosne i Hercegovine“*, 2021, dostupno na:

<http://www.revizija.gov.ba/Content/OpenAttachment?id=d8d848bb-b19c-4fa4-8b62-afc3ece98e8b&langTag=en>

¹⁰Transparentno.ba, *Praćenje raspodjele javnih sredstava udruženjima i fondacijama u Bosni i Hercegovini*, 2022, dostupno na: <https://transparentno.ba/2022/01/11/u-bih-za-dvije-godine-podijeljeno-121-miliona-km-neprofitnim-organizacijama-brojni-primjeri-politickih-zloupotreba-i-sukoba-interesa/>

¹¹Tehnička pomoć organizacijama civilnog društva, Završni izvještaj: *Procjena stanja povoljnog okruženja i kapaciteta civilnog društva u odnosu na Smjernice za EU 2014-2020.*

Podrška civilnom društvu u regionu proširenja za 2020., dostupno na: <https://tacso.eu/wp-content/uploads/2022/05/Civil-Society-Assessment-Report-for-2020.pdf>

Stavovi koje su izrazile nevladine organizacije

Izazovi uzrokovani etničkim i političkim podjelama u zemlji

Posljedica Dejtonskog sporazuma je društvo oštro podijeljeno duž etničkih linija. Taj sistem vodi ka odvojenim grupama birača za različite kandidate po etničkoj pripadnosti.

Poznato je da glasači pripadaju određenoj grupi, i oni to iskorištavaju da bi dobili poslove koji im raspodjeljuju političari. Razumijemo da je kontrola stvarnog glasačkog ponašanja gotovo savršena i da je ovisnost o poslovima bez presedana. Čini se da političari drže glasače u šaci.

Ti problemi su otežani podjelom obrazovanja po etničkim linijama, ne samo u osnovnom, već i u srednjem i višem obrazovanju i na univerzitetima (postoji 14 ministarstava obrazovanja). Uz toliki broj mladih koji napuštaju BiH u potrazi za boljom perspektivom u inozemstvu, uglavnom u EU, broj školske djece se smanjuje, a odjeljenja u segregiranom sistemu postaju vrlo mala. Čak i kada gotovo da i nema učenika, „mješovite škole“ nisu opcija. Ne postoji saradnja između škola. Ne postoje dualne kvalifikacije nastavnika, čak ni za potpuno apolitične predmete (npr. nastavnik matematike čiji je jedan roditelj srpskog, a drugi bošnjačkog porijekla i koji podučava i srpsku i bošnjačku djecu). Takvi nastavnici moraju izabrati kojoj etničkoj grupi žele pripadati prije nego što im bude dozvoljeno obavljati svoju profesiju u okviru te etničke grupe.

Politički izbor da se održi stroga segregacija duž etničkih linija primorava građane da putuju daleko ili održavaju gotovo prazne škole. Ova segregacija je skupa (posebno za mala sela i gradove).

Stoga pripadnici različitih etničkih grupa praktično nemaju kontakte, ne odrastaju zajedno i odgajaju se u etničkim „mjehurima“.

To striktno razdvajanje pokazuje se kao moćno oružje za utjecaj na potencijalne birače, budući da se nastavni plan i program više usredsređuje na grupni identitet nego na ono što povezuje stanovnike BiH.

Problemi finansiranja nevladinih organizacija

Kada je o finansiranju riječ, neki od prigovora koje su iznijele nevladine organizacije bili su prilično česti:

- Tendencija finansiranja projekata, što dovodi do toga da se ne može formirati dugoročna organizacija s pratećim akumuliranjem znanja.
- Nema rasta sredstava koja pokrivaju rastuće troškove
- Nema pokrića osnovnih trajnih troškova, npr. administrativnih troškova (kancelarijski prostor, osoblje, itd.) što ugrožava kontinuitet nevladinih organizacija
- Zakoni o radu (plaćanja / beneficije državnih službenika), koji su prilično skupi

Dodatni prihod iznad 50.000 maraka, na primjer, ostvaren kroz kurseve obuke, oporezuje se na veoma nejasan način na svim nivoima (poput beneficija za poduzeća). Međunarodni grantovi ne predstavljaju problem, pogotovo što se odustalo od predložene zakonske inicijative da se inozemne subvencije oporezuju sa 17%. To što se činilo da ne postoji razlika između neprofitnih organizacija i poduzeća smatralo se problemom.

Složeni sistem u Bosni i Hercegovini koji vodi do mnogih slojeva na kojima se NVO može ili treba registrirati često je spominjan kao problem koji stvara poteškoće za nevladine organizacije koje djeluju na različitim nivoima. Za finansiranje projekata možete se prijaviti samo na nivou na kojem ste se registrirali, zbog čega registracija može biti potrebna na nekoliko nivoa. Naglašeno je da postoje nejednakosti u oblasti nevladinih organizacija, posebno kada su u pitanju vjerske organizacije, koje djeluju po različitim pravilima.

Korupcija i pravna zaštita

U općem kontekstu sveprožimajuće korupcije, pomenuta je nezdrava zavisnost nekih organizacija civilnog društva (OCD) i političkih partija.

Navedeno je da se sredstva često dodjeljuju političkim/etničkim pristalicama i da je sistem raspodjele sredstava veoma netransparentan. Spomenuti su uticaji izvan zemlje, iz susjednih država poput Hrvatske i Srbije, ali i iz drugih zainteresiranih država, pri čemu se posebno navode Rusija i Turska. Jedan veliki problem koji je opisan jeste uticaj „političkih porodica“ u međunarodnim organizacijama, koje ne ublažavaju unutarnju korupciju i rašireni nepotizam.

Na kraju je spomenut nedostatak transparentnosti i djelotvornog pravnog lijeka u sistemu raspodjele subvencija, čak i u slučajevima očigledne zloupotrebe ovlasti ili zakona. Postojalo je opšte nezadovoljstvo funkcioniranjem sistema ombudsmana zbog nedjelotvornog rješavanja ovog problema.

Pogledi organizacija koje pružaju usluge

Organizacije koje pružaju usluge, poput brige o djeci, socijalne njege, itd., obično ne nailaze na probleme s vlastima. One čak mogu imati određenu slobodu u suočavanju s osnovnim preprekama, poput segregacije, jer su njihove usluge potrebne državi i vrijedne vlastima. Međutim, i ovdje smo čuli pritužbe na nedostatak transparentnosti, sve do izgubljenih dosijea. Finansijsko izvještavanje je opisano kao haotično i podređeno različitim pravilima za različite OCD-e.

Bosna i Hercegovina se ponekad percipira kao „razvodna tabla“ između vanjskih grantova i političkih/etničkih grupa. Dobar sistem transparentnosti i borbe protiv korupcije trebao bi biti od najvećeg značaja. Međutim, antikorupcijske nevladine organizacije pružaju uslugu koja nije poželjna. Ovdje smo dobili sliku vrlo negativnog odnosa s vlastima, bez podrške, pa čak i s percipiranim prijetnjama i raspodjelom sredstava koja se smatra netransparentnom.

Izazovi organizacija koje rade na „nepopularnim temama“

Slučaj Mostara

U Mostaru nam je ministar pravde rekao da je u procesu raspuštanja mnogih udruženja jer su ona zapravo osnovana kao „porodična preduzeća“ da bi se izvlačila državna sredstva. To načelo je opisano kao jedan aspekt sveprožimajuće korupcije u Bosni i Hercegovini. Razumljivo je da se raspuštaju organizacije osnovane pod lažnim izgovorom da bi nezakonito izvlačile subvencije; broj slučajeva je prosto nevjerovatan. Saznali smo da izgleda da postoji neravnoteža između moći vlasti da dodijele ili ukinu status koji organizacijama daje pravo na subvencije i nekoliko dostupnih djelotvornih pravnih lijekova. Postavljaju se pitanja o načinu raspodjele, praćenja i evaluacije javnih sredstava – problem koji su same nevladine organizacije iznova pokretale u našim razmatranjima.

Okruženje koje utiče na rad nevladinih organizacija

Visoki predstavnik i Ured visokog predstavnika (OHR)¹²

Svrha Visokog predstavnika i Ureda visokog predstavnika (OHR) jeste nadgledanje civilnog provođenja Dejtonskog sporazuma. Oni također služe za predstavljanje zemalja uključenih u provođenje Dejtonskog sporazuma kroz Vijeće za implementaciju mira (PIC), koje bira visokog predstavnika.

Do sada su svi imenovani visoki predstavnici bili iz zemalja Evropske unije, dok su njihovi glavni zamjenici bili iz Sjedinjenih Država. Prvi zamjenik Visokog predstavnika djeluje kao međunarodni supervizor za Brčko, koji predstavlja međunarodnu zajednicu u Distriktu Brčko.

Zbog ogromnih ovlasti Visokog predstavnika u politici Bosne i Hercegovine i suštinskih ovlasti veta, njegov položaj se poredi s položajem vicekralja.

Obje institucije trebale bi štititi stanje demokratskih temelja Bosne i Hercegovine, ali je žalosno čuti da se navedene institucije uopće ne percipiraju kao relevantne od strane organizacija civilnog društva. Različite organizacije civilnog društva (OCD) opisuju veoma težak odnos s institucijama: one su nepristupačne organizacijama civilnog društva i običnim građanima, ne pokazuju interes za aktivnu odbranu demokratije; žmire na podrivački utjecaj korupcije i nepotizma i na narušavanje slobode izražavanja, udruživanja i okupljanja (pravo na demonstracije). Postoji osjećaj da im je jedini cilj da održe postojeće stanje.

¹²https://en.wikipedia.org/wiki/High_Representative_for_Bosnia_and_Herzegovina

Evropska unija

(Malo) predstavništvo EU nema sredstava za aktivnu zaštitu demokratije u Bosni i Hercegovini; ono prati razvoj događaja. Od inicijative EU za stvaranje Vijeća građana o izbornim reformama nije bilo ništa.

Terenska kancelarija Vijeća Evrope¹³

Ovaj ured se bavi svim ciljevima Vijeća Evrope: vladavinom prava, demokratijom i ljudskim pravima, sprovođenjem presuda Evropskog suda za ljudska prava i sudskom praksom. Mnogi od „subjekata iz Strazbura“ uključeni su u Bosnu i Hercegovinu, poput Venecijanske komisije, Privatnog ureda, itd. Smatra se da nema dovoljno osoblja¹⁴, da se previše traži od njega, da stavlja naglasak na prenošenje pravih informacija, što ostavlja malo prostora za praćenje, savjetovanje ili čak podsticanje.

Dio napora uložen je u saradnju s drugim međunarodnim akterima u Bosni i Hercegovini, kao što su Visoki predstavnik, SAD, EU i OSCE.

Misija OSCE-a u Bosni i Hercegovini¹⁵

Zbog načela konsenzusa u OSCE-u, neke aktivnosti u Bosni i Hercegovini su ograničene, na primjer suzbijanje diskriminacije LGBTQI zajednica i rješavanje izazova vezanih za njihova prava na slobodu udruživanja ili okupljanja, jer zemlje članice OSCE-a poput Rusije i Turske blokiraju takve aktivnosti. OSCE se ne uključuje u pojedinačne slučajeve, već samo u razvijanje standarda (praćenje, interno izvještavanje, uzbunjivanje). Nevladine organizacije su se žalile da imaju mali ili nikakav utjecaj na odlučivanje o tome koje će biti teme za naredne godine.

Neke posebne teme koje zahtijevaju pažnju

Rad pravosudnog sistema

Zaštita koju pruža pravosudni sistem smatra se nedjelotvornom, jer:

- Neuspješna demokratija ili proces donošenja zakona dovodi do zakona koji služe samo posebnim grupama.
- Sudovi i zakoni izgleda da djeluju u korist onih koji su bogati ili moćni.
- Dobri zakoni se ne sprovode.
- Pristup pravdi je veoma otežan, a sudski proces je užasno spor.
- Ravnopravnost pred zakonom je rijetka, zloupotreba ovlasti nije neuobičajena i jedva da joj se neko suprotstavlja.
- Ne postoji pravna izvjesnost (više i niže sudije mogu izmijeniti sudsku praksu u svakom trenutku).

¹³<https://www.coe.int/en/web/sarajevo>

¹⁴ 7 osnovnih zaposlenih i 18 administrativnih zaposlenih: bez savjetnika analitičara, bez službenika za komunikacije

¹⁵ <https://www.osce.org/mission-to-bosnia-and-herzegovina>

Također smo saznali za sljedeće nedostatke

- zakoni i odluke se ne objavljuju na razumljiv način za ciljane adrese;
- zakoni i odluke nisu određeni i jasni;
- odluke sudova se ne smatraju obavezujućim i često se ne ponavljaju;
- neetičke žalbe vlasti (sa znanjem da će na kraju izgubiti) „normalne“ su i prolaze nekažnjeno uz javno finansiranje;
- policija postupa užasno sa žrtvama silovanja, tako da one rijetko djelotvorno svjedoče; još gore prolaze zlostavljana djeca ili invalidna lica, dok s druge strane optuženi mogu postići dogovor s okružnim tužiocem da im se zatvorska kazna ograniči na jednu godinu (koja se može otkupiti).

Intervencija instituta ombudsmana¹⁶

Uloga ombudsmana podijeljena je na tri osobe koje su predstavnici triju etničkih grupa u Bosni i Hercegovini. Postoji pet kancelarija. Institucije civilnog društva više nisu dobrodošle u procesu izbora ombudsmana.

Zakon nalaže da se te tri osobe dogovore oko izvještaja prije njegovog objavljivanja.

Budući da se u mnogim slučajevima može pronaći politička osjetljivost, često se ispostavi da se dogovor ne može postići, izvještaj ostaje neobjavljen i tako instituciji bivaju potkresana krila.

I dok je ombudsmanka tvrdila da je sistem od tri ombudsmana različitih nacionalnosti, koji su morali postići konsenzus, bio težak, ali je davao veliku težinu dogovorenim odlukama, nevladine organizacije su se žalile da se veliki broj slučajeva jednostavno proglašava nerješivim zbog predvidivih razlika između etničkih grupa i stoga se njima uopće niko ne bavi.

Samoevaluacija sistema ombudsmana data u intervjuu s jednom ombudsmankom i slika koju su nevladine organizacije dale na našim sastancima uveliko se razlikuju. Dok nam je ombudsmanka rekla da je sistem opskrbljen s dovoljno sredstava i kadrova za cijelu državu, nevladine organizacije tvrde da se njihovi zahtjevi često odbijaju uz argumentaciju nedostatka kadrova i resursa.

Dalje aktivnosti na odlukama ombudsmanka nije smatrala dijelom mandata agencije, dok su nevladine organizacije navele da bi to u načelu bilo moguće, ali nije sprovedeno, uz pozivanje na nedostatak sredstava.

Sloboda izražavanja, sloboda medija i sigurnost novinara

Posebno nevladine organizacije koje se bave osjetljivim temama ili temama koje vladajuće partije doživljavaju kao negativne (LGBTIQ+, ženska prava) imaju velikih poteškoća u ostvarivanju svojih prava na slobodu udruživanja i održavanja javnih demonstracija. Tražeći dozvole za demonstracije, morali su platiti sigurnosne mjere, što može biti prilično koštati. Pristup području u kojem se održavaju demonstracije može se ograničiti na tačku gdje ljudi ne

¹⁶ <https://www.ombudsmen.gov.ba/Default.aspx?id=2&lang=EN>

mogu čak pronaći ni ulaze u to područje i obeshrabreni su da se pridruže demonstracijama. U isto vrijeme, masovne mjere sigurnosti stvaraju probleme ljudima koji žive u tom kraju i koji potom za svoje nevolje okrivljuju demonstrante. Postoji i tendencija da se dopuštaju demonstracije samo u rubnim područjima gradova, čak uz donošenja propisa ili zakona koji bi zabranili demonstracije u većim djelovima gradova.

Sa strane medija stizali su izvještaji o zastrašivanju, govoru mržnje i prijetnjama novinarima. Naveden je i problem sa strateškim tužbama protiv učešća javnosti (engl. strategic lawsuits against public participation - SLAPPS), tužbama protiv novinara ili medija s visokim odštetnim zahtjevima koji ugrožavaju njihovu egzistenciju i do vode do sudskih sporova koji sami po sebi mogu dovesti do finansijske propasti neke osobe ili organizacije.

Najnovija dešavanja u oblasti medijskih sloboda jesu nove promjene koje je Vlada Republike Srpske sprovela u martu 2023. Ti zakoni uključuju izmjene i dopune Krivičnog zakonika Republike Srpske, kojima se kleveta i uvreda inkriminiraju prema članovima 208a i 208b. Dodatno, član 208v cilja na otkrivanje ličnih i porodičnih podataka. Ti zakoni imaju namjerno dvosmislene formulacije, dozvoljavajući široka tumačenja kojima se ozbiljno ograničava sloboda izražavanja, i ako budu uvedeni u zakonodavstvo, znatno će ograničiti ionako krhke medijske slobode.

Borba protiv diskriminacije

Dobar primjer za gorenavedene mjere jeste Povorka ponosa, gdje organizatori moraju platiti ograde, privatno obezbjeđenje, pa čak i ambulantna vozila. Pored toga, nevladine organizacije s kojima smo razgovarali navele su mnoge izazove za LGBTIQ + zajednice:

- Zbog preovlađujućeg strogog vjerskog morala (muslimanski, katolički ili pravoslavni) ne postoje društveni sigurni prostori za članove LGBTIQ+ zajednice (nema barova, pozorišta, sportskih klubova). Neko može sresti istomišljenike samo na internetu, gdje postoje velike opasnosti od prevara, uhođenja, seksualnog zlostavljanja i nagovaranja u svrhu iznude.
- Političari čak koriste govor mržnje protiv ove zajednice
- Izvještaji o govoru mržnje se ignoriraju

Romi

Sznali smo da Romi i dalje osjećaju da se s njima postupa kao s građanima drugog reda; nakon stoljeća prisustva na ovoj teritoriji, na njih se i dalje gleda kao na prolaznike, nepozvane pridošlice, a ponekad i kao na prijetnju. U ovoj visoko etnički podijeljenoj zemlji, oni su svuda manjina. Za njih gotovo nikada nema formalnog mjesta u krugovima koji donose odluke. Ako je takvo mjesto „formalno“ uopće tu, u praksi je često neophodna borba za relevantan i sadržajan doprinos.

Mnogi Romi nemaju pristup zdravstvenom osiguranju, što je obično povezano s njihovim statusom zaposlenja ili upisom u sistem obrazovanja – uslovi koje mnogi od njih trenutno ne ispunjavaju. Uprkos izdvajanju sredstava za poboljšanje mogućnosti zapošljavanja Roma, stopa nezaposlenosti i dalje je visoka. Diskriminacija Romkinja je izuzetno uočljiva i javlja se kako u njihovoj zajednici, tako i u široj zajednici. Ta diskriminacija je dodatno pojačana

činjenicom da mnoge Romkinje nemaju osnovno obrazovanje. To dovodi do većeg broja ranih brakova, trgovine ljudima i radne eksploatacije djece među Romkinjama.

Iako je nedavno došlo do porasta stopa upisa u sistem obrazovanja u romskoj zajednici, porastao je i broj onih koji napuštaju školu. Nažalost, obrazovanje na romskom jeziku ne postoji, a postoji i nedostatak znanja o romskoj kulturi širom Bosne i Hercegovine, što, zauzvrat, dalje produbljuje stereotipe i povećava diskriminaciju.

Vijeće ministara je 2022. godine usvojilo [Akcioni plan za socijalno uključivanje Roma](#)¹⁷. Cilj aktivnosti u okviru Akcionog plana jesu smanjenje diskriminacije Roma, sprečavanje anticiganizma, povećanje zaposlenosti, kao i stope upisa i završavanja školovanja Roma u osnovnom i srednjem obrazovanju, obezbjeđivanje univerzalnog zdravstvenog osiguranja među Romima, i nastojanje da se legaliziraju sva neformalna naselja u kojima žive Romi ili obezbijedi stalan i pristojan smještaj za one koji žive u naseljima koja se ne mogu legalizirati. Ovaj akcioni plan predlaže mjere u skladu sa „Strateškim okvirom EU za ravnopravnost, uključivanje i učešće Roma za period 2020-2030“.

Tranzicijska pravda

Sjenke rata su još uvijek vrlo vidljive u zemlji. Preživjeli se bore protiv zastarjelosti potraživanja. Problemi pokrenuti u razmatranju s nevladinim organizacijama bili su:

- Poslijeratna generacija je izgubljena generacija
- Predratnu generaciju čine političke elite koje dijele prihode zemlje među sobom, zaštićene pravnom sistemom i korupcijom/nepotizmom unutar političkih stranaka
- Mnogi mladi iz poslijeratne generacije napuštaju zemlju, ali pošto već neko vrijeme ne postoji zvanični popis stanovništva, teško je dati tačan broj pripadnika te dijaspore.
- Tranzicijsku pravdu ometaju
 - Nejednakost pred zakonom
 - Pravna neizvjesnost
 - Obrazovni sistem
 - Nedostatak volje (ako ne i „nemogućnosti“) suočavanja s prošlošću sopstvene grupe
- Država ne finansira obrazovanje državnih službenika kako bi ih uskladila sa standardima Evropskog suda za ljudska prava (ESLJP) (to se odnosi i na druge oblasti pravosuđa, na primjer kod izdavanja dozvola za održavanje demonstracija)
- Vlada Federacije Bosne i Hercegovine donijela je izmjene i dopune Zakona o civilnim žrtvama rata, kojim se sada reguliše status djece rođene nakon silovanja u ratu i kojim se ona priznaju kao žrtve rata. To proširuje status žrtve na veliku grupu jer je između 20.000 i 50.000 žena silovano tokom rata u BiH
- Romi su zaboravljena zajednica, a sudbina Roma u proteklim stoljećima je neprepoznata priča.

¹⁷<https://www.rcc.int/romainegration2020/files/admin/docs/86d1b88911c83898298eeb47b697d01c.pdf>

Život s invaliditetom

- Nedostupnost javnih funkcija osobama s invaliditetom prisutna je u cijeloj zemlji
 - Nije bilo realnih istraživanja potreba za pravima osoba s invaliditetom i i pogodnostima za njih
 - Ne postoji uključivanje osoba s invaliditetom u proces donošenja politika niti saradnja s njima na tome, a odluke o njima se donose bez njihovog doprinosa.
 - Ilustracija: javna zgrada je imala izgrađenu nemoguću rampu za invalidska kolica (nagib od 38 stepeni (mada maksimalni nagib može biti 8 stepeni). Sredstva koja su volonteri prikupili iz masovnog finansiranja kako bi rampa postala prihvatljiva za invalidska kolica odbijena su „jer je to bio spomenik“
 - Općenito je konstatirano da osobe s invaliditetom imaju malo prava, ali ako je invaliditet nastao tokom rata (vojnici, civili koji su bili žrtve granatiranja uopće ili konkretnih ratnih zločina) situacija je bolja, jer se njihove zajednice prema njima dobro odnose .

Zaključci

Dejtonski sporazum, potpisan na kraju jugoslovenskih ratova, imao je za cilj da donese mir Bosni i Hercegovini uspostavljajući je kao jedinstvenu državu s dva odvojena entiteta: Republikom Srpskom i Federacijom Bosne i Hercegovine. Međutim, iako je Sporazum uspio da okonča rat, stvorio je izazove u razvoju demokratije i istinskog suživota između tih entiteta. Posjeta zemlji imala je za cilj razumijevanje okolnosti u kojima djeluje civilno društvo i otkrila izazove u vezi sa složenim ustavom i tekućim posljedicama rata.

Pravni okvir za nevladine organizacije je složen, s propisima koji postoje i na državnom i na entitetskom nivou. Iako je proces registracije općenito jednostavan, danas postoji bojazan zbog predloženog zakona Republike Srpske kojim bi se mogle ograničiti aktivnosti i sloboda udruživanja nevladinih organizacija koje primaju strane donacije. Osim toga, izmjene i dopune Krivičnog zakonika mogu dodatno ograničiti medijske slobode, pogoršavajući postojeće izazove s kojima se suočava civilno društvo. Postoji potreba za podizanjem svijesti i jačanjem kapaciteta javnih konsultacija na svim nivoima vlasti kako bi se podstaklo učešće civilnog društva u odlučivanju. Pristup informacijama i dalje je ograničen, a institucije često restriktivno tumače zakon, ometajući otkrivanje umjesto podsticanja transparentnosti.

Nadalje, pravni okvir za slobodu mirnog okupljanja decentraliziran je i nije u skladu s međunarodnim standardima, što rezultira ograničenjima i preprekama za javna okupljanja. Nedostatak transparentnosti u finansiranju nevladinih organizacija goruća je briga jer ne postoji sistematski pristup uređivanju finansiranja iz javnih grantova. Nevladine organizacije se susreću s izazovima kao što su finansiranje usredsređeno na projekte, rastući troškovi i nedovoljna podrška za trajne troškove. I dalje postoji korupcija i nedostatak transparentnosti u raspodjeli sredstava, a politički i etnički faktori utiču na odlučivanje. Uočena nedjelotvornost pravosudnog sistema i favoriziranje posebnih interesnih grupa, predstavljaju značajnu prepreku pravdi i odgovornosti.

Tranzicijska pravda ostaje stalno otvoreno pitanje, a preživjeli rata suočavaju se s poteškoćama u traženju pravde zbog ograničenja kao što su rokovi zastare i nespremnost društva da se suoči s prošlošću. Od suštinske je važnosti uhvatiti se u koštac s ovim izazovima osiguravanjem odgovornosti za zločine iz prošlosti i pružanjem sveobuhvatne podrške žrtvama u podsticanju zacjeljivanja i pomirenja. Štaviše, okruženje za nevladine organizacije koje rade na osjetljivim ili nepopularnim temama nije povoljno, a uključivanje marginaliziranih zajednica, uključujući pojedince s invaliditetom, zahtijeva veću pažnju i podršku. Uprkos uključenosti međunarodnih subjekata u Bosni i Hercegovini, njihov utjecaj u zaštiti demokratije i ljudskih prava smatra se ograničenim.

Kao zaključak, Bosna i Hercegovina se suočava sa značajnim izazovima koji proizilaze iz etničkih i političkih podjela, korupcije, ograničene transparentnosti i nedjelotvornih institucija. Rješavanje tih višestrukih pitanja zahtijeva sveobuhvatan pristup. Prioriteti uključuju poticanje transparentnosti i odgovornosti u procesima finansiranja, očuvanje slobode izražavanja i slobode medija, te aktivno uključivanje međunarodnih aktera u očuvanje demokratije i ljudskih prava.

Problematičan je uspon populističkih i neliberalnih demokratija, koje ugrožavaju (pa čak i obezvjeđuju) kamen temeljac demokratije i razdvojenih grana vlasti: evropske norme više nisu jednoznačne.

Štaviše, saznali smo za rast organizacija civilnog društva za koje se čini da imaju bliske veze sa stranim vladama i koje ne podržavaju demokratski razvoj Bosne i Hercegovine.

Preporuke

Preporuke javnim vlastima:

- Povući predloženi zakon u Republici Srpskoj kojim bi se stvorio poseban registar za nevladine organizacije koje primaju strane donacije, označavajući ih kao strane agente, jer će to ometati djelovanje i slobodu udruživanja tih organizacija.
- Osnažiti saradnju između organizacija civilnog društva i vlade kroz Savjetodavno tijelo Vijeća ministara Bosne i Hercegovine za saradnju s nevladinim organizacijama, osiguravajući da ono služi kao platforma za sadržajan dijalog i saradnju.
- Unaprijediti pristup informacijama podsticanjem transparentnosti i odgovornosti i osigurati djelotvoran pristup informacijama. Osigurati da institucije tumače zakon na način koji olakšava, a ne ograničava, otkrivanje informacija.
- Uskladiti zakone o slobodi mirnog okupljanja na svim nivoima vlasti, uzimajući za model Zakon o javnom okupljanju Distrikta Brčko jer je usklađen s međunarodnim standardima. Ukloniti nepotrebna ograničenja i proceduralne prepreke kako bi se podstaklo učešće građana i zaštitilo pravo na mirno okupljanje.
- Uspostaviti transparentniji i ujednačeniji sistem javnog finansiranja nevladinih organizacija, uključujući detaljnu zakonsku regulativu, jasne mehanizme za raspodjelu sredstava i standardizirane sisteme izvještavanja, praćenja, sudske revizije i evaluacije. To će pomoći u smanjenju korupcije, političkih zloupotreba sredstava i sukoba interesa.
- Zaštititi slobodu izražavanja i slobodu medija aktivnim rješavanjem pitanja zastrašivanja, govora mržnje i prijetnji novinarima. Povući izmjene i dopune Krivičnog zakona Republike Srpske kojima bi se ograničile medijske slobode i osigurati bezbjedno i pogodno okruženje za obavljanje posla novinara.
- Podsticati tranzicijsku pravdu uklanjanjem prepreka traženju pravde za preživjele u ratu. Njegovati kulturu sjećanja i odgovornosti, te osigurati podršku priznavanju i pravima žrtava rata, uključujući djecu žena silovanih tokom rata.
- Aktivno sarađivati s međunarodnim subjektima, kao što su Ured visokog predstavnika, Evropska unija, Vijeće Evrope i OSCE, u cilju jačanja demokratije, podsticanja ljudskih prava i podrške reformskim naporima u Bosni i Hercegovini.

- Razvijati sistem u kojem se Romima i drugim manjinama koje (još) nisu priznate daje relevantno formalno mjesto u krugovima odlučivanja, gdje se s njima pravilno postupa kao s grupom i poštuju evropski standardi koji se primjenjuju na manjine.
- Osiguranje djelotvornog sprovođenja Akcionog plana za socijalno uključivanje Roma usvojenog 2022. godine

DODATAK

Organizacija države

Modificirano s https://en.wikipedia.org/wiki/Bosnia_and_Herzegovina#Politics

Kao rezultat Dejtonskog sporazuma, civilnu implementaciju mira nadzire Visoki predstavnik za Bosnu i Hercegovinu kojeg bira Vijeće za implementaciju mira (PIC). Visoki predstavnik je najviši politički autoritet u zemlji. Visoki predstavnik ima mnoga vladina i zakonodavna ovlaštenja, uključujući smjenu izabranih i neizabranih zvaničnika.

Bosna i Hercegovina ima nekoliko nivoa političkog strukturiranja. Najvažniji od tih nivoa je podjela zemlje na dva entiteta: Federaciju Bosne i Hercegovine i Republiku Srpsku. Entiteti su zasnovani uglavnom na teritorijama koje su u to vrijeme držale dvije zaraćene strane, zbog ogromnih promjena u etničkoj strukturi Bosne i Hercegovine.

Distrikt Brčko na sjeveru zemlje nastao je 2000. godine od teritorije obaju entiteta. Zvanično pripada i jednom i drugom, ali njime ne upravljaju ni jedan ni drugi, i on funkcionira u okviru decentraliziranog sistema lokalne uprave. Za izborne potrebe, birači Distrikta Brčko mogu izabrati da učestvuju na izborima ili u Federaciji ili u Republici Srpskoj. Distrikt Brčko je pohvaljen zbog održavanja multietničke populacije i nivoa prosperiteta znatno iznad nacionalnog prosjeka.

Treći nivo političke podjele Bosne i Hercegovine očituje se u kantonima. Oni su jedinstveni za entitet Federacije Bosne i Hercegovine, gdje ih ima deset. Svaki ima kantonalnu vladu. Neki kantoni su etnički mješoviti i imaju posebne zakone koji osiguravaju ravnopravnost svih konstitutivnih naroda.

Četvrti nivo političke podjele u Bosni i Hercegovini jesu 143 općine. Općine također imaju svoju lokalnu upravu, i obično su bazirane na najznačajnijem gradu ili mjestu na svojoj teritoriji i podijeljene su na mjesne zajednice.

Osim entiteta, kantona i općina, Bosna i Hercegovina ima i četiri „zvanična“ grada. To su: Banja Luka, Mostar, Sarajevo i Istočno Sarajevo. Teritorija i vlast gradova Banja Luka i Mostar odgovara istoimenim općinama, dok se gradovi Sarajevo i Istočno Sarajevo zvanično sastoje od nekoliko općina. Gradovi imaju svoje vlastite gradske vlasti, čija je vlast između općina i kantona (ili entiteta, u slučaju Republike Srpske).

Nedavno je uspostavljeno nekoliko centralnih institucija (kao što su Ministarstvo odbrane, Ministarstvo sigurnosti, Državni sud, Uprava za indirektno oporezivanje, itd.) u procesu prenošenja dijela nadležnosti s entiteta na državu. Vladu Bosne i Hercegovine predstavljaju elite koje predstavljaju tri glavne grupe u zemlji, od kojih svaka ima zagarantiran udio vlasti.

Predsjedavajući Predsjedništva Bosne i Hercegovine rotira se između tri člana (Bošnjak, Srbin, Hrvat), koji se biraju za predsjedavajućeg na period od osam mjeseci u okviru svog četverogodišnjeg mandata člana. Tri člana Predsjedništva bira narod neposredno, pri čemu birači Federacije glasaju za Bošnjake i Hrvate, a birači Republike Srpske za Srbe.

Ustavni sud Bosne i Hercegovine ima devet članova: četiri člana bira Predstavnički dom Federalnog parlamenta, dva bira Narodna skupština Republike Srpske, a tri bira predsjednik Evropskog suda za ljudska prava nakon konsultacija sa Predsjedništvom, i oni ne mogu biti bosanski državljani.

Dnevni red posjete

Nedjelja 4. septembar – SARAJEVO

Poslijepodne Dolazak delegacije u Sarajevo, prijevozi do hotela

Sastanak s Braniocima građanskih prava

18.30 Večera za gostujuću delegaciju, Braniocce građanskih prava i goste

Ponedjeljak 5. septembar – SARAJEVO

Konsultacije i ručak nakon toga održat će se u hotelu

08.30 Sastanak s Braniocima građanskih prava

09.00-10.45 Sastanak s organizacijama koje rade na vladavini prava, korupciji i izbornoj reformi

11.00-12.45 Sastanak s medijskim organizacijama (novinarska udruženja, medijska udruženja, nezavisni mediji), organizacijama koje se bave slobodom izražavanja i organizacijama koje se bave manjinskim pravima i diskriminacijom

13.00-14.00 Ručak za predstavnike delegacije i organizacija koje se bave slobodom izražavanja i medijskih organizacija

14.00-16.15 Sastanak s predstavnicima vlasti:

14.30 Institucije ombudsmana

Utorak 6. septembra – MOSTAR

10.00-12.00 Sastanak s nevladinim organizacijama koje djeluju u Mostaru

12.00-13.00 Ručak s predstavnicima nevladinih organizacija

13.00-15.00 Sastanak s predstavnicima vlasti:

Srijeda 7. septembar – BANJA LUKA

10.00-12.00 Sastanak s nevladinim organizacijama koje djeluju u Banja Luci

12.00-13.00 Ručak s predstavnicima nevladinih organizacija

13.1-15.0 Sastanak s predstavnicima vlasti:

Četvrtak 8. septembar – SARAJEVO

09.00-10.30 Sastanak u Uredu Vijeća Evrope u Sarajevu,

10.30-11.30 Sastanak s predstavnicima OSCE-a – Nina Šeremet i Igor Ličina (treba potvrditi)

11.30-12.30 Sastanak s Braniocima građanskih prava

12.00-13.00 Ručak